

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1887. Första Kammaren. N:o 13.

Torsdagen den 16 Juni, e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 7 e. m.

Fortsattes behandlingen af statsutskottets utlåtande n:o 33, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående vissa åtgärder i afseende å förvaltningen af kronans domäner äfvensom inom riksdagen väckta förslag i dithörande ämnen.

Punkten A).

Herr Wærn, Carl Fredrik: Jag skall först stanna vid det förslag, som är framställt i herrar Tamms och Boströms reservation. Hufvudsyftet för dem är att söka åstadkomma största möjliga jemnhet och rättvisa i nedsättningen. Jag påminner mig dervid, då under första tiden af min riksdagsmannabana fråga var att taga bort qvarnräntan och tillåta fri anläggning af qvarnar. På den tiden skulle kammarkollegium bestämma, hvilka och huru många qvarnar skulle finnas. Då utlät sig i afgifvet yttrande kammarkollegium om qvarnrättigheternas bestämmande, att det icke vore möjligt att få större rättvisa, än då kollegiet pröfvade hvarje särskildt fall. Men detta argument väckte den tiden starkt tvifvel och något löje hos rikets ständer. Här skola ju i främsta rummet underordnade myndigheter utreda förhållandena och afgifva förslag, men jag anser det omöjligt, att precis samma förfaringssätt härvid kan iakttagas af olika personer och att uppskattningen af de särskilda omständigheter, som kunna inverka i hvarje fall, skulle vara lika jemn öfverallt. Det förefaller mig därför sannolikast, att mycken ojemnhet och mycket missnöje deraf måste uppkomma och att reservationen ingalunda är i detta afseende tillfredsställande.

Ett annat hufvudargument, som för reservationen anförts, är det att, om vi nu gifva för ett år 250,000 å 300,000 kronor och förhållandena blifva lika bekymmersamma de nästa två åren, det blir 3 gånger så dyrt som hvad Kongl. Maj:tt nu föreslagit, emedan enkel rättvisa fordrar, att, då man gifvit ett år, man äfven måste gifva nästa och följande år, om icke en oväntad förbättring inträffar. Vi hafva här två premisser. Den första är den, att

*Lindring i
vilkoren för
arrende af
vissa krono-
egendomar.
(Forts.)*

*Lindring i
vilkoren för
arrende af
rissa krono-
egendomar.*
(Forts.)

detta är en nedsättning för arrendatorerne för ett års lidande. För min del bestrider jag detta, och Kongl. Maj:ts proposition gifver ganska tydligt tillkänna, att detta icke heller är Kongl. Maj:ts mening. Eftergiften eger rum för ett år, men orsaken dertill, eller arrendatorernes lidanden, har varit flera år. Med större skäl kunde man säga, att om detta beviljas för 1886, huru kan man då neka att medgifva nedsättning för 1884 och 1885, då ställningen var lika dålig? Vi gifva nu en så stor nedsättning som 10 procent, emedan de lidit så mycket under 3 år, att de väl kunna förtjena denna nedsättning. Så fattar jag det. — Den andra premissen är den, att enär detta är varit dåligt, skola också de följande åren blifva lika dåliga, och lika stor nedsättning då beviljas. Äfven om de nästa åren blifva lika dåliga som detta, — hvartill jag framdeles skall återkomma — följer deraf ingalunda, att vi skola gifva lika stor nedsättning dessa år som nu. Enär vi nu gifva för 3 års lidande på en gång, skulle vi väl nästa år, äfven om vi då ansåge samma lidande fortfara och förtjena lika stort afseende, dock blott gifva en tredjedel af den nedsättning vi nu gifva. Men kunna vi icke tänka oss att, äfven om 1887—1888 års spanmålspris blifva låga, många af dessa arrendatorer då icke äro i behöf af nedsättning, emedan de lärt sig att inrätta sitt bruk af jorden efter de förändrade förhållandena. I hvarje fall får Riksdagen då pröfva behofvet. Men att antaga det som en bestämd premiss, att nästa år skola blifva dåliga, det kan man icke göra.

Vidare vill jag fästa uppmärksamheten på, att, om Kongl. Maj:ts förslag antages, hjälpen lemnas arrendatorerna genast och kommer dem helt och hållet till godo, hvaremot enligt reservanternes förslag onödiga kostnader, så väl för staten som för arrendatorerna, och onödig tidsutdrägt skulle uppkomma. Är det då icke bättre att antaga Kongl. Maj:ts förslag, hvarigenom hela summan genast och utan några kostnader skulle komma till verklig nytta.

Herr Montgomery-Cederhielm har, i likhet med domänstyrelsen, föreslagit, att alla arrendena skulle förvandlas i spanmål. Det anser jag vara mycket farligt. Det är icke utan skäl, som vi i två repriser företagit skattepersedelförvandlingar för att undvika detta. Det är ingalunda endast spanmål, som skördas af arrendatorerna och utgör källan till deras inkomster. Jag tror att de skäl, som emot ett sådant förslag anförts af statsrådet, äro goda; och jag vill blott påpeka, att äfven detta förslag utgår från den förutsättning, att de kommande åren skola blifva dåliga och spanmålspriset låga.

Det kan icke nekas, att många af de skäl och omständigheter, som varit orsaken till de låga spanmålsprisen, äro sådana, att man har skäl att frukta, att de skola komma att fortfarande nedtrycka prisen. De förbättringar, som skett å ångmaskinernas konstruktion och det nya bruket att bygga mycket stora fartyg, genom hvilkas användning man blifvit i stånd att transportera mycket stora varupartier mot låga frakter, äro sådana orsaker. Men de

äro icke de enda orsakerna eller så starka att man ovilkorligen kan säga, att låga pris skola fortfarande och för all framtid blifva gällande. Jemte dessa bestående förhållanden har till priset medverkat en allmän försämring öfver hela världen i konjunkturerna för handeln och industrien, beroende dels af öfverproduktion och andra industriella missförhållanden, dels af den politiska oro, som på senare tider egt rum, med flera tillfälliga omständigheter. Jag vill derjemte fästa uppmärksamheten vid, att så snart den ringaste förbättring i konjunkturerna inträder, den framför allt verkar på sjöfarten, som är ömtåligast af allt, och som först sjunker, då tiderna äro dåliga, men också först stiger, då de förbättras. I samma ögonblick frakterna börja stiga, höjas också spanmålspisen, emedan det då blir omöjligt att till samma låga pris som nu forsla spanmålen på långa afstånd.

Jag vill också fästa uppmärksamheten vid en annan omständighet. Vi hafva under sista tiden ofta hört talas om att krig skulle förestå. Efter alla tecken att döma kan icke det nuvarande osäkra tillståndet i världen fortfarande länge, utan någon förändring måste inträffa. I samma ögonblick ett krig mellan England och Ryssland eller mellan två eller flere kontinentalmagter skulle utbryta, blefve icke allenast all transport af spanmål mellan dessa länder omöjlig och äfven till andra länder än de krigförande försvärad, utan uppstode äfven en ofantlig konsumtion till följd af de massor spanmål, som erfordras för kavalleri och andra trupper. Så snart krigsplaner ontalas i världen såsom omedelbart förestående, stiga spanmålspisen.

Skulle det då vara skäl att i enlighet med herr Montgomery-Cederhielms förslag sätta arrendena i en vara, hvars pris är så föränderligt som spanmålens, eller att antaga en premis att, om vi nu gifva 10 procent nedsättning, vi nästa två år skola nödgas gifva lika stor nedsättning, emedan spanmålspisen komme att förblifva lika låga som nu.

Jag har slutligen en anmärkning att göra, som jag icke anser vara af stor vikt i och för sig sjelf, men beaktansvärd i principiellt hänseende. Det förefaller mig vara oklokt — då det ingalunda är säkert utan endast hvilar på en supposition, att ett 5 års arrende nu skulle vara bättre än ett 20 års — att, såsom i tillägget till punkten A) föreslås, bestämdt föreskrifva, att utarrenderingen skulle ske blott för den tid, som återstår af det gamla arrendet. Jag tror att de skäl, som anförts från motsidan, för att korta arrenden äro mindre lämpliga, äro goda. Mitt förnämsta skäl mot ett sådant beslut är dock det, att jag anser det icke vara lämpligt att Riksdagen går in i afgörandet af en rent administrativ fråga. Det är en ganska farlig väg att beträda. Hvad helst i denna väg sker, bör ske efter en fullständig och omsorgsfull utredning efter Kongl. Maj:ts pröfning och icke efter den enes eller den andres uppfattning utan föregående pröfning.

Jag yrkar bifall till Kongl. Maj:ts proposition, med följande tillägg: »att på Kongl. Maj:t må bero att bestämma, huru vida de egendommar, hvilka blifva arrendelediga och å nyo skola utarrende-

*Lindring i
vilkoren för
arrende af
vissa krono-
egendomar.*
(Forts.)

*Lindring i
vilkoren för
arrende af
vissa krono-
egendomar.*
(Forts.)

ras, må utbjudas på förut gällande arrendevilkor under den återstående arrendetiden, eller under 20 år».

Herr Wennerberg: Redan en hastig blick på den kongl. propositionen, som ligger till grund för utskottets utlåtande, gifver vid handen, att här icke alls är fråga om att i juridisk mening rätta någon orättvisa, som vederfarits kronoarrendatorerne. En sådan orättvisa kan ingen af dem beklaga sig öfver. De hafva alla mottagit sina arrenden i enlighet med lagligen upprättade kontrakt och hafva på grund af dessa kontrakt ingen fordran; ej heller är staten på grund af samma kontrakt skyldig att lemna dem någon hjälp. Detta är ock redan i anförandet från statsrådsbänken i förmiddags påpekadt, och ingen lär väl heller neka, att så är förhållandet. Man behöfver alltså icke läsa länge i den kongl. propositionen, för att finna, att här icke alls är fråga om ett rättsförhållande, utan om något helt annat, nemligen derom, att Kongl. Maj:t på grund af den allmänna klagan öfver jordbrukets betryckta ställning, hvilken torde nått sin spets hos kronoarrendatorerne, varit villig att söka på *billighetens* väg komma dem till hjälp.

Emellertid finnes här ett par reservanter, som försökt lösa den ganska kinkiga frågan på rättvisans väg — jag menar de reservanter, som stå antecknade främst vid punkten A, eller herrar Tamm och Boström — och det skulle ske på det sätt, att en verklig noggrann och rättvis uppskattning af kronoarrendena skulle ega rum. Jag måste dock genast säga, att jag helt och hållet instämmer i den kritik, som i förmiddags lemnades af två ärade talare i afseende på denna punkt. Den är för närvarande opraktisk, och den är icke heller rättvis, åtminstone ej så som den af reservanterna formulerats, ty i sådant fall skulle icke komma kronan något till vinst af dem, som nu hafva för låga arrenden, men deremot förlust från alla andra, som nu äro för höga och därför begära förnyad uppskattning och dermed nedsatt arrende. Det heter nemligen, »att de kronoarrendatorer, som önska en förnyad uppskattning af värdet af deras nu innehafvande arrenden, mot det att staten bidrager med halfva kostnaden för en dylik uppskattning och arrendatorn vidkännes andra hälften af densamma, må af statsmedel återbekomma det belopp, hvarmed deras erlagda arrendefgift för år 1886 öfverskjutit det vid den förnyade uppskattningen fastställda beloppet». Men det säger sig sjelft, att alla de, hvilkas arrenden äro för lågt uppskattade, *icke* komma att begära ny uppskattning.

Jag nämner detta, emedan under förmiddagens plenum många gånger talades om den besynnerliga inkonsequensen, att en och annan arrendator skulle vara med om att få 10 procents nedsättning, oaktadt han icke befunde sig i någon svår belägenhet. Men detta är ju alldeles detsamma, ty det är, som sagdt, tydligt att endast de, som anse sig för högt uppskottade, skulle begära ny uppskattning. Jag anser således att rättvisa icke är fullt uttagen i reservanternas förslag. För öfrigt, om en uppskattning skall ske,

hvilket jag anser vara riktigt, bör den icke ske i hast, utan småningom och genom statens egen omsorg och på dess bekostnad, ty staten bör väl en gång, förr eller senare, veta, hvad han med skälighet kan begära af sina arrendatorer.

Kommer man åter från rättvisan till billigheten, så vill jag först säga, att den hoppets ljusning, som förmärktes hos kronoarrendatorerne, åtminstone i den trakt, der jag kan bedöma förhållandena, vid läsningen af domänstyrelsens förslag, den bleknade alldeles bort, då Kongl. Maj:ts förslag blef bekant. Der föreslogs, att de, såsom hjälp, för ett enda år skulle få 10 procent af sina arrenden efterskänkta. Såsom det nu låter i denna kammare, skulle denna förmån kunna blifva för dem utsträckt ännu ett år. Detta är dock en sak, som det är bäst att icke tala om, ty här är icke ifrågasatt mer än för ett år, och jag betviflar högeligen att Riksdagen kommer ett enda år till att eftersänka 10 procent. Det kommer sannolikt icke ens att begäras, ty man skall snart inse, att detta är för kronoarrendatorerne knapt en lindring, än mindre en hjälp. Under det att prisvärdena på deras produkter flera år sjunkit med 40 procent, må man icke tro, att man med en nådegåfva af 10 procent för ett år kan åstadkomma hvad väl Kongl. Maj:t velat och äfven af Riksdagen torde behjertas, nemligen att upphjelpa den ganska stora klass af jordbrukare, som heter kronoarrendatorer.

Så vidt jag kunnat bedöma, hafva de i allmänhet icke gjort sig förtjenta af något hårdt behandlingssätt. De hafva på en tid, då äfven I, mine herrar, om I varit i deras ställning, måhända icke tvekat att antaga de kontrakt, de gått in på, öfvertagit sina arrenden. Vi måste erkänna att för 15, 12, 10 ja ännu 8 år sedan knappast någon af oss kunde ana det prisfall, som nu är rådande, och då blefvo dock dessa arrenden satta så, att de skulle gå ut i penningar, efter då gällande årspris för hela arrendetiden. Största delen af dessa arrendatorer voro skickliga jordbrukare, som under dessa tider, oskyldigt nog, ville försöka förbättra sin ställning och icke kunde tänka sig, att den tvärt om genom arrendena skulle försämras. Nu äro emellertid de flesta af dem bragta till tiggarslafven, undantagna egentligen de, som tillika haft skogsarrende, ty de som detta haft hafva väl ingenting förlorat.

Ljusningen till bättre tider, det måste vi erkänna för oss sjelfva, den är svag. Man säger att den kris, som råder, är öfvergående. Jag hoppas det. Jag vill tro det! Men så mycket måste mina motståndare medgifva, att de veta det icke. Vid detta hopp och på denna tro skola nu de, som på arrendena satt till hela sitt lilla kapital, hålla sig fast, så vidt de vilja undvika de klokes klander för oförstånd och obetänksamt ingående på arrendekontrakten. Men hvem af Er, mine herrar, gifver dem den botten-sats af vetande, på hvilken ett för framtiden förmånligt kontrakt skall inrättas?

För min del finner jag således, att en sådan lindring, som Kongl. Maj:t föreslagit, icke är annat än en farlig uppmuntran för

*Lindring i
vilkoren för
arrende af
vissa krono-
egendomar.*

(Forts.)

Lindring i villkoren för arrende af vissa kronoegendomar.

(Forts.)

arrendatorerna att sätta in den lilla återstod, som kan finnas kvar af en svunnen förmögenhet, för att riskera äfven den.

Om det vore så, som en talare i förmiddags yttrade, att nästa år, ja flere år, samma lindring komme att beviljas, som nu ifrågasatts, vore det ändå något, om än icke af stort värde.

Samme talare yttrade, skarpt och från sin synpunkt riktigt som vanligt, att, om Riksdagen nu gifver 10 procent, *den vet hvad den gör*, och om Riksdagen nästa år och äfven året derpå efterskänker samma belopp, den för hvarje gång *vet hvad den gör*. — Jag vågar påstå att, om Riksdagen gör detta, vet den *icke* hvad den gör. Ty *det* är blott en bokföring, att man vet, att ena året så och så mycket afföres, och andra året så och så mycket; men att man gifvit en *verklig* hjälp, *det vet man icke*, och det är dock derom frågan är.

Jag har särskildt i sommar bemödat mig om att i det län, der jag är hemma, söka få reda på kronoarrendatorernes ställning och förhållanden, och jag får säga, att resultatet varit allt annat än glädjande. Jag skall bedja att få göra ett litet utdrag ur en tabell, som jag satt upp.

Från 1856—1866, således längst tillbaka, är antalet af arrenderade kronoegendomar i det mig anförtrödda län icke synnerligen stort. Men derpå kommer en period mellan 1867—1877, då den betydligaste mängden af utarrenderingar skedde; sedan, från 1877 till närvarande tid, har också tillkommit en hop, så att hela antalet nu uppgår till 202 utarrenderade kronoegendomar. Utaf dessa har jag, på grund af undersökningar, gjorda i landskontoret och med tillhjälp af domänintendenten i länet, kommit underfund med, att 89 äro utarrenderade på sådana villkor, att arrendet motsvarar den normala afkastningen, alltså är ett arrende, som under vanliga förhållanden bär sig. Vidare hafva vi 58, der arrendeafgiften öfverstiger afkastningen och slutligen 18, der den så betydligt öfverstiger afkastningen, att det är omöjligt för arrendatorerna att utgöra sina skyldigheter. Läger jag 18 till 58, har jag 76. Man kan således säga, att ungefär halfva antalet kronoarrenden i Kronobergs län äro sådana, att de ej lemna arrendatorn den för honom nödvändiga inkomst. Till utgörande af sitt arrende måste hans löftesmän anlitas eller ock den enskilda förmögenheten, der sådan finnes, hvilket dock är mycket sällsynt.

Må det tillåtas mig att här berätta en liten episod, som kan tjena till att i någon mån illustrera hvad jag nu sagt.

Det var en man, som samlat en liten förmögenhet, en sådan, som i Kronobergs län anses ej så ringa, ungefär 2,000 kronor. Med denna skaffade han sig ett kronoarrende och skötte sitt arrende så, att han förtjenade beröm icke blott af domänintendenten och kronofogden, utan äfven på visst sätt af domänstyrelsen, och sjelf kunde jag som landshöfding vitsorda hans duglighet och arbetsamhet. Han gjorde hvad i mensklig förmåga stod att hålla sig uppe. Men de svåra tiderna gjorde, att hans besparingar smälte tillsammans, och då hade han intet annat att göra, än att gå in till domänstyrelsen och begära nedsättning i arrendet. Domänstyrelsen

svarade nej. Det var i sin ordning. Den kunde icke svara annat. Sedan gjorde han styrelsen ett anbud, som han hoppades att den skulle vilja antaga. Nej, styrelsen hade ej rättighet dertill. Så anställdes auktion. Det högsta anbudet der gick *under* hans anbud, men han hade ej mera rätt att få öfvertaga det och skiljdes så från arrendet. Han är nu dräng på den gård, der han tillsatt sin förmögenhet som arrendator.

Nu kan man säga, att detta enstaka exempel betyder ingenting; och stödde jag min mening på detta enda, då vore den ej heller mycket värd. Hvad jag berättat är endast afsedt att med ett exempel ur verkligheten färglägga den redogörelse, jag förut lämnat.

Nu förhåller det sig så, att hälften af kronoarrendena bära sig icke för arrendatorerna. Hvems är nu skulden? Det är ingens. Hvarken statens, eller, jag påstår det ur billighetens synpunkt, deras som arrendera. Skall man nagelfara riktigt noga, så ligger väl felet i arrendekontrakten, på hvilka arrendatorerna sjelfva hafva gått in. Och så äro vi åter inne på rättvisans område. Men detta vore att gå ifrån Kongl. Maj:ts mening, och det vill jag ej. Ty Kongl. Maj:ts mening är, att här bör öfvas barmhertighet och en hjälp ske. Visserligen finnes det delar af vårt land, der arrendatorerna möjligen ej äro i behof af hjälp, men helt visst finnas andra trakter, der icke blott den simple allmogesonen blifvit bragt till tiggarsstafven, utan äfven de herrar, som sitta som arrendatorer af kronoegendomar, måst medgifva, att de på skötseln af dessa jordbruk ingenting förtjenat och ej heller kunna förtjena något under närvarande förhållanden.

Om så är förhållandet, kunna vi icke heller göra bättre än att söka hjälpa. Men det skall vara en *verklig* hjälp, ingen tillfällig lindring; och den hjälpen finner jag vara att söka endast i domänstyrelsens förslag därför, att der är allting stäldt på att arrendatorerna skola få betala hvad de verkligen kunna betala.

En person arrenderar — antagom det — en gård, der han odlar råg, korn och hafre. Lätom oss icke blanda bort saken med att tala om de gamla persedlarne, gäss, fårlår o. s. v. Han har tagit mot gården på goda vilkor, han räknar öfver hvad utsädet går till samt alla kostnader för gårdens skötsel och finner, att så och så många tunnor råg eller korn *kan* han betala i arrende. Omsättas nu tunntal i penningar, går det också väl för sig, om omsättningen får följa med varans *ärliga* värde; men sättes det en gång för alla i penningar, så, när det uppstår ett sådant prisfall som nu, och jag ej får mera för min tunna råg än 8 à 10 kronor, huru skall jag då sjelf kunna erlægga arrendet efter 16, 18 eller 20 kronor, sak samma, hvilken siffra jag tager? Jag kan ju omöjligt komma ut dermed, om jag ej har särskilda tillgångar att dertill använda. Jag måste ju då ärligen förlora, och huru skall det gå i längden?

Det var ju förr ett sätt att betala in natura med förvandling till penningar? Och när detta åter sker, finner jag detta så långt ifrån att vara origtigt, att jag vågar tro att, om ock för när-

*Lindring i
vilkoren för
arrende af
vissa krono-
egendomar.*

(Forts.)

*Lindring i
vilkoren för
arrende af
rissa krono-
egendomar.*

(Forts.)

varande det går en strömning *emot* ett sådant betalningssätt, så har det dock redan visat sig ganska märkliga tecken till att man vill åter dit. Har jag bestämt en vara, efter hvilken skall betalas, och betalningen får ske efter dess verkliga, ej imaginära värde, då har jag ej rätt att beklaga mig, när så är uppgjort. Har jag dessutom, bakom detta, en af staten förut verkställd rättvis uppskattning af arrendet, så har jag ett skydd äfven der. En sådan uppskattning har jag för min del alls ingenting emot. Jag anser dock att den ej bör ske af någon annan än staten, enär den är både dyr, besvärlig och viktig. Den kan ske förr eller senare. I närvarande stund vore den dock alldeles opraktisk. Här gäller att snart hjälpa en lidande samhällsklass, som, derest den ej erhåller hjälp, bestämdt kommer att gå under och dervid tillskynda staten en stor förlust. Detta är redan vidrördt af en ärad talare på förmiddagen, och jag skall ej mycket sysselsätta mig dermed.

Tänker man sig nu att uppsägningsrätten samtidigt begagnas, så kan man också med full konsekvens tänka sig, att kronoarrendena skola falla så ned i pris, att förlusten för staten af denna nedsättning blir betydligt större, än värdet af den hjälp, som nu skulle kunna lemnas, helst man kan befara, att om sådant skulle komma i fråga, arrendatorerna sjelfva skulle för att reda sig gå i ett slags bolag för att trycka ned arrendena så mycket som möjligt. Detta säger jag blott såsom något, som kan tänkas, och jag vill icke alls påstå, att något dylikt i allmänhet skulle sättas i fråga.

Det nämndes, att dessa kronoarrendatorer, som vi nu hafva, skulle sjelfva komma i tillfälle att få vara med som bjudare å den från dem gångna egendomen. Men för hvar och en, som genomläser Kongl. Maj:ts och utskottets skrifvelse synes det tydligt och klart, att detta ej kan ske för dem, utan genom att afsäga sig den förmån, de hittills haft, en förmån, som jag anser vara långt viktigare för staten än för arrendatorerna. Och som jag för min del ej vill att kronan skall blifva den förlorande ej blott för tillfället utan för framtiden, men att kronan skall kunna hafva sin skäligena vinst i och genom en väl skött jord och en burgen arrendatorsklass, anser jag att både den optionsrätt, som är ifrågasatt, bör tillkomma kronoarrendatorerna och derutöfver alla de förmåner, som äro möjliga att bereda dem. Skulle man ock tycka att för tillfället gäfves efter för mycket, hade man detta igen i det ökade värdet hos de allt bättre skötte egendomarne. Allt annat sätt att gå till väga blifver att skaffa sig en något större penningesumma för tillfället, hvilken småningom skall falla, jemte det skötselns af jorden förfaller.

Jag skall icke besvära herrarne med de många utredningar jag medtagit. Är det någon, som det roar att se, huru värdena ställa sig efter de så kallade litt. A och C, så finnes det här tillfälle att derom taga kännedom. Det är fullkomligt sant, som en talare på förmiddagen yttrade, att man får ej fram någon riktig uppskattning efter litt. A, då man skall bestämma sådesprisen. På grund häraf har jag också tagit mig friheten göra ett förslag, som

vunnit domänstyrelsens bifall, och som jag hoppas skall kunna utan någon Riksdagens särskilda åtgärd användas, hvarigenom man vunnit en större och mera noggrann uppgift om det rätta årsvärdet på de räntepersedlar, som här äro i fråga.

Jag anhåller att få förena mig om den reservation, som är afgifven af herr Montgomery-Cederhielm.

*Lindring i
vilkoren för
arrende af
vissa krono-
egendomar.*
(Forts.)

Herr Tamm, Hugo: Jag är tacksam för det vänliga understöd, jag fått och för det erkännandet att i min reservation ligger ett försök att åstadkomma rättvisa, och jag anser denna rättvisa så mycket värd, att om äfven staten derigenom skulle få vidkännas halfta kostnaden för omvärdering, eller omkring 50 kr. på ett eller tvåtusen ställen, så är den dermed ej för högt betald.

De anmärkingar, som egentligen blifvit mot mitt förslag framställda, har jag sökt sammanfatta i tvenne hufvudgrupper: den första, att mitt förslag skulle för statsverket medföra stora förluster; den andra, att sjelfva sättet för åstadkommandet af det utaf mig åsyftade ändamålet vore opraktiskt.

Den första gjordes af friherre von Essen, då han yttrade, att genom en omvärdering skulle arrendena blifva satta så låga, att statens inkomster skulle sjunka ofantligt.

Jag vill då fråga: huru tron I, mine herrar, att det skulle gå, om vi släppte lösa på uppsägning en mängd af dessa arrenden? Min innersta öfvertygelse är den, att, såsom jag yttrade på förmiddagen, under den ekonomiska nervositet, som nu råder, skulle helt säkert dessa arrenden vid en sådan utarrendering falla kanske ända till 50 proc., och den förlusten få vi räkna med som en nackdel af det kongl. förslaget. Jag ber i detta sammanhang få upptaga herr Forssells yttrande, att Riksdagen efter mitt förslag ej vet hvad den gifver. Men, mine herrar, vet man mera hvad man gifver, då man utbjuder dessa hemman på auktion? Jag tror, att den förlust, som derigenom skulle drabba statsverket, genom att spekulationslusten på de lediga hemmanen blefve så ringa, skulle blifva vida större, än efter mitt förslag, der en motvigt mot fallet förefinnes uti den värdering, som af domänintendent och ojäfvige ointresserade män skall göras och som sedan skall underkastas domänstyrelsens slutliga pröfning; och kan jag i detta fall uttala fullt förtroende till domänstyrelsen. Uti föreliggande utskottsbetänkande står nemligen på sidan 15, att förvaltningen under åren 1878—1885 inhemtat, att kronoarrendatorerna under denna period icke gjort några särdeles förluster, eller behöft gå ifrån sina arrenden. De förluster, hvaraf vi nu lida, falla helt och hållet samt uteslutande på den uppskattning och taxering, som skedde under den tid, då kammarkollegium hade arrendena om hand. Dermed tror jag mig nu hafva tillbakavisat det hufvudsakliga i påståendet att mitt förslag skulle bereda staten allt för stora förluster och håller tvärt om före att det skulle tillskynda kronan mindre förluster, än det kongl. förslaget, såsom jag i förmiddags hade äran utveckla.

Talaren på Geflebanken försvarede den föreslagna nedsättningen af 10 proc. såsom ganska jemn och rättvis. Hvarföre precis

*Lindring i
vilkoren för
arrende af
vissa krono-
egendomar.*
(Forts.)

10 procent? Möjligen derföre att decimalsystemet är infördt. Dessa 10 procent tyckas spöka öfver allt; i dessa ojemna arrenden, i den kommunala rösträtten, litet här och litet der. Vig och beqväm är nog uträkningen, men att man dermed skall kunna åstadkomma rättvisa, kan jag icke begripa.

Vidare anfördes af samme ärade talare, att i mitt förslag föreligger en uppskattning af *alla* arrenden. Detta är att drifva motståndarens argument in absurdum. Det är visst icke fråga om *alla* arrenden som finnas, utan endast de, hvilkas innehafvare begära att få en sådan värdering gjord, och illa tror jag man känner den svenske bonden, om man tror, att han i onödan skulle riskera gifva ut halfva värderingskostnaden för en vinst, som han kände med sig att han ej borde och kunde få. Jag tror för min del att större delen af arrendatorer skulle underlåta att löpa risken, emedan de visste, att ett sådant försök ej skulle gagna till något, och dels i det medvetandet och dels af rättskänsla icke begära någon ändring i sina innehafvande arrenden. Ett annat skäl, hvarför jag ej anser att så många skulle begära omvärdering, är det, att många just af de mest betungade ej hafva så många år qvar af sin arrendetid. Vi veta ju, mine herrar, att dessa arrenden, som nu äro för höga, förskrifva sig ingalunda från de sista åren, utan från 1870-talet, alltså från en längre tid tillbaka, och det är klart, att de, som hafva 1, 2, 3 eller 4 år igen, ej lära komma att begära lindring för så kort tid. Jag är således viss, att uttrycket »alla arrendatorer» kan tåla vid en betydlig reduktion.

Vidare anfördes att denna åtgärd skulle vara så opraktisk, emedan kontrollen blefve så dålig och uppskattningen så odiös; i så fall får jag beklaga, att samma kontroll och samma uppskattning föreligga i både det kongl. förslaget och domänstyrelsens, då de vilja införa optionsrätten. Så vidt jag uppfattat det, skulle härvid tillgå på det viset, att alldeles samma värdering, som jag begärt, skulle föregå och arrendet derpå hembjudas till arrendatorn, som derefter fick sjelf bedöma, om han ville taga det eller icke. Hvarföre kontrollen *i år* skulle blifva sämre och uppskattningen mera odiös än sedan kan jag icke förstå. Det är ju blott af mig föreslaget att på en gång, med ett större antal hemman göra precis detsamma, som sedermera kommer att ega rum med alla de hemman, som skola på option öfvertagas.

Men, invänder man, uppskattningen tager så lång tid, att arrendatorerna få vänta för länge. Men få de hjälpen så mycket förr efter det kongl. förslaget? Först 1889 äro de enligt detta fria från sina kontrakt; till dess få de dragas med den gamla höga arrendeafgiften, i synnerhet om man hyser samma åsigt som herr Wærn, att afskrifningen af 10 procent endast skulle förekomma i år — men jag befarar att en sådan tanke erinrar om uttrycket: »i dag för pengar, i morgon för intet».

Således, på grund af hvad jag nu haft äran anföra, kan jag ej finna att det är visadt, att mitt förslag skulle tillskynda statsverket större förluster, än Kongl. Maj:ts, icke heller att det är opraktiskt, och får i anledning deraf fortfarande vidhålla mitt förra yrkande.

Herr Bäckström: Alla partier synas vara ense derom, att en lindring åt arrendatorerna är både lämplig och nödvändig. Det är blott om medlet, som man ej lyckats blifva ense. För min del finner jag utskottets förslag mest tilltalande i synnerhet på grund deraf, att »snar hjälp är dubbel hjälp» samt att arrendatorerna bäst hjälpas genom den föreslagna nedsättningen af 10 procent och vidare att samma förslag innehåller den fördelen, som jag anser ganska stor, att de arrendatorer, som hafva för höga arrenden, kunna blifva dem qvitt redan år 1889. Jag är fullt öfvertygad om att den befarade massan af uppsägningar ej kommer att ega rum; ty de, som hafva goda och någorlunda goda arrenden, komma nog att bibehålla dem. Det enda, man skulle kunna anmärka emot denna 10 procents lindring, är, att åtskilliga, som kanske borde betala 10 procent högre arrende, äfven få räkna sig denna lindring till godo; men när man vill något stort, bör man icke se på det lilla. Jag tror sålunda, att det är lämpligt att bifalla hvad utskottet här föreslagit, hvartill jag alltså yrkar bifall.

*Lindring
vilkoren för
arrende af
rissa krono-
egendomar.*
(Forts.)

Herr Stjernspetz: Ehuru jag är så väl regeringen som domänstyrelsen tacksam för de förslag, som blifvit framlagda för Riksdagen, har dock diskussionen under dagens lopp — så stora sympatier jag än hade för dessa förslag — visat ganska stora olägenheter, att på detta sätt komma kronoarrendatorerna till hjälp.

Det kan icke bestridas att en sådan afkortning eller nådegåfva på 10 procent skulle föga eller intet hjälpa dem, som redan äro på obestånd. Och det äro många. Återigen en stor del kommer mycket väl ut med sina arrenden och andra går det hjälpligt för. För öfrigt skulle detta för framtiden beständigt väcka pretentioner, som säkerligen mången gång skulle blifva svåra att uppfylla.

Vidare föreligger ett förslag af reservanterna, herrar Tamm och Boström. Det är mycket tilltalande, men äfven detta lider af, att en sådan värdering eller uppskattning både skulle vara för dyr och kanske räcka ett par år, innan en sådan uppskattning skulle kunna afslutas och några fördelar deraf uppkomma. Mig synes det därför, som det blott finnes ett enda medel att hjälpa kronoarrendatorerna, och det är att, på sätt utskottet föreslagit under mom. 2, medgifva, att med enahanda undantag, som omförmäls i föregående punkt, kronans nuvarande arrendatorer må ega att, der de så önska, uppsäga sina arrenden till upphörande den 14 mars 1889.

Det har visserligen invändts af reservanterna, att då skulle en del arrendatorer, som lagt ned stora kostnader på gårdens förbättring och så vidare, icke kunna uppträda som spekulanter på samma gårdar. Derfor skulle jag vilja hafva detta mom. sålunda ändradt, att den arrendator, som fått tillåtelse att uppsäga sitt arrende, äfven skulle få begagna den optionsrätt, som kan vara honom medgifven, och få uppträda som spekulant på hemmanet. Ty, mine herrar, hvad gör Riksdagen genom att medgifva sådan uppsägningsrätt? Den stiftar en lag, visserligen blott för ett år, men i alla fall en lag. När nu en kronoarrendator begagnar sig af denna lag, icke bör han därför straffas, eller fräntagas den fördel, han annars

*Lindring i
vilkoren för
arrende af
vissa krono-
egendomar.*

(Forts.)

eger, om han sitter alla arrendeåren ut på sin gård. Då vi vilja hjälpa i ett hänseende skola vi väl icke stjelpa i ett annat. Det gäller att se till, att han ej går förlustig någon fördel, som genom hans kontrakt är honom tillförsäkrad, och hvilken jag ej vet, huru Riksdagen egentligen skall kunna beröfva honom. Om Riksdagen gifver honom rätt att uppsäga kontraktet, vet jag ej på hvad grund den kan frångå honom rätten att å nyo arrendera gården.

Här hafva så många förslag framstälts, att jag inser ej, huru kammaren skulle kunna vara i stånd att formulera något bestämdt beslut i dag. För att emellertid ett sådant skall kunna åvägbringas och helst båda kamrarna derom enas, anhåller jag om återremiss i det syfte jag nu angifvit.

Herr Forssell, Hans: En ärad talare på kronobergsbänken har med den värtalighetens styrka, som är honom egen, sökt inpränta hos kammarens ledamöter nödvändigheten af att förkasta det kongl. förslaget och antaga domänstyrelsens, förkasta det kongl. förslaget därför att det icke till något hjälper, icke något lindrar, och antaga domänstyrelsens, därför att just det bereder en tillräcklig och angelägen hjälp. Anmärkningen mot det kongl. förslaget såsom alldeles otillräckligt måtte väl icke bero på ett underskattande af den erbjudna nedsättningen. Jag antager detta så mycket hellre, som den ärade talaren betonade sin ställning såsom höfding öfver Kronobergs län. Han kan icke så mycket misskänna det småländska skaplynnets, att han antager det kronoarrondatorerna i denna provins skulle betrakta tio procent till eller ifrån såsom något alldeles likgiltigt. Nej, hans dom berodde väl snarare derpå, att han ansåg denna hjälp alldeles för tillfällig, en hjälp, på hvilken en kronoarrondator icke kunde bygga något för framtiden. Fördelarna af domänstyrelsens förslag skulle således, enligt hans förmenande, ligga deruti, att en arrondator efter det nya systemet skulle kunna bättre uppställa sina beräkningar för framtiden. Just i detta sistnämnda hänseende vågar jag dock hysa en alldeles motsatt åsigt. Man kan gilla domänstyrelsens förslag, om man endast fäster sig vid det nuvarande ögonblicket. Det är klart att, om de nuvarande arrendena få omsättas i varupersedlar och dessa åter lösas i penningar efter nu gällande årspris eller efter det pris, som efter ganska stor sannolikhet kommer att gälla under de närmast följande åren, arrondatorerna göra en större vinst, än om det kongl. förslagets så kallade nådegåfva räcker dem. Jag anmärker härvid i förbigående att, så vidt jag kan finna, den ena nedsättningen icke är mer eller mindre en nådegåfva än den andra. Men sträcker man nu blicken in i framtiden, öfver hvilken vi icke kunna med någon som helst säkerhet anställa våra beräkningar, då ställer sig uträkningen något annorlunda. Då måste man betona, hvad redan i tal och skrift blifvit sagdt, att, om det nya systemet bygges på arrendesummans bestämmande i spanmål och dess lösande i penningar, det mycket ofta skall kunna hända arrondatorn, att han blifver förbunden till en betydligt ökad arrendesumma just i det ögonblick, då hans förmåga att utgöra arrendet är som minst, då

en dålig skörd eller en fullkomligt felslagen skörd gifver honom intet att betala med. Antages domänstyrelsens förslag, förmodar jag att arrendatorn i sådana fall skall finna sig ganska bedragen i sina förhoppningar. Det är med hänsyn härtill som jag tror att kammaren, åtminstone för närvarande och vid detta första försök till en nedsättning, icke bör antaga domänstyrelsens förslag.

Villigt erkänner jag, att ingen af de ifrågasatta utvägarne till en lindring af arrendatorernas tryckande vilkor är i allo otadelig, men det kommer sig helt enkelt deraf, att det är alldeles omöjligt att utfinna en utväg, som icke kommer att i ett eller annat hänseende förete olägenheter. Vid nu rådande abnorma förhållanden framträda naturligtvis i ännu skarpare dager alla de svårigheter, som principiellt vidlåda kronoarrendesystemet. Man kommer vid lagstiftningen rörande våra 4,000 små kronoegendomar aldrig undan Scylla utan att utsättas för Charybdis. Sensmoralen af det som nu hänt är efter min tanke den, att staten icke borde hafva så många och så små domäner, som den nu eger. Vid åtskilliga tillfällen förut hafva förslag varit å bane att minska den börd, domänerna i min tanke utgöra för statsverket. Om jag påminner mig rätt, har vid dessa tillfällen den ärade talaren varit alldeles emot hvarje sådan åtgärd. Jag hoppas att, om sådana förslag framdeles förekomma, hans uppfattning om domän- och arrendesystemets välsignelser skall hafva något modifierats af den sorgliga erfarenhet, vi nu hafva att genomgå.

Herr von Baumgarten: Vore alla arrendeaftal emellan kronan och dess arrendatorer uppgjorda i öfverensstämmelse med en noggrann uppskattning och värdering, är jag öfvertygad, att det skulle gå lätt för sig att komma till ett resultat i denna fråga. Men förhållandet är, att dels åtskilliga arrendeafgifter blifvit bestämda för låga, dels några blifvit för högt uppskattade och dels andra åter genom öferspekulation uppdrifvits till dubbla beloppet, mot hvad arrendena äro värda. För att komma ifrån detta, är en lindring af 10 procent icke någon *verklig* hjälp. Man måste därför gå till grunden med det hela och bringa arrendena till deras rätta värde genom en särskild uppskattning samt, utgående deraf, komma till en rättvis och billig hjälp. Statsrådet och chefen för finansdepartementet yttrade på förmiddagen, att en dylik uppskattning skulle blifva allt för dyrbar. Han tänkte dervid säkerligen på, huru mycket detta skulle utgöra i förhållande till ett arrendeår, men tager man i betraktande den längre tid, på hvilken arrendena i allmänhet äro uppgjorda, tror jag icke det blir så dyrbart. Domänstyrelsens förslag har i många fall tilltalat mig mer än Kongl. Maj:ts, men det är vissa omständigheter dervid att bemärka, såsom att man borde taga i betraktande förutom spanmål äfven smör och fläsk för att få ett rätt värde på dessa arrenden. Dessutom är det sätt, hvarpå markegångssättningen bestämmes, ganska sväfvande eller svårt att taga till regel i afseende å arrendenas fastställande. Här har sagts, att genom den ifrågasatta uppskattningen skulle en vinst uppstå för de arrenden, som vore för

Lindring i vilkoren för arrende af vissa kronoegendomar.

(Forts.)

*Lindring i
vilkoren för
arrende af
vissa krono-
egendomar.*
(Forts.)

låga. Jag tror det icke, ty de, som fått för låga arrenden, säga troligen icke upp sina arrendeaftal. Det är hufvudsakligen uppsägningsrätten, som gör att jag drager i betänkande att biträda Kongl Maj:ts förslag, ty jag är öfvertygad, att mången tänker som så: »Jag har icke något att förlora, om jag uppsäger arrendet, men möjligen kan jag vinna något derpå. Det blir antagligen så många, som säga upp sina arrenden, att det icke blir någon svårighet att få arrende för samma billiga pris som förut, äfven om jag icke skulle få samma arrende som förut.» En del arrendatorer och kanske de, som bäst behöfva lindring, vilja dessutom återvinna hvad de nedlagt på sina arrenden, och kanske just de, som äro mest tryckta, komma att bibehålla sina arrenden i den förhoppning, att konjunkturerna ändra sig. För sådana tror jag icke, att 10 procent äro af någon verkan, och jag är öfvertygad, att vi nästa år skola stå på samma ståndpunkt och att det då begäres ytterligare 10 procent lindring. Kanske man då måste gripa verket an med en värdering, som vi nu icke äro hågade att besluta oss för.

Den ärade talaren på gefleborgsbänken sade, att han trodde, att det smäländska skaplynnet icke skulle vara likgiltigt för 10 procent lindring. Jag tror att de smäländska kronoarrendatorerna skulle vara tacksamma därför, men framför allt skulle de sätta värde på att få betala det verkliga arrendevärdet. Detta värdera de mer än den tillfälliga hjälpen. Jag får förklara att jag, med anledning af hvad jag haft äran yttra, kommer att ansluta mig till herr Tamms förslag; likvisst hoppas jag att, om en återremiss kommer till stånd, det måtte ändras så att staten kommer att betala *hela* och icke, såsom herr Tamm förordat, *halfva* afgiften för värderingen, på det att värderingsmännen icke må komma att uppbära ersättning af arrendatorerna. Den som eger mycket har ock stort ansvar, och staten bör föregå med sitt goda exempel.

Herr Carlheim-Gyllensköld: En ärad talare på elfsborgsbänken har i förmiddags mycket uppehållit sig med att det är omöjligt att företaga dessa uppskattningar på kort tid. Jag vill emellertid fästa uppmärksamheten på, att det bör kunna medhinnas många uppskattningar på en dag, ty det behöfver ju icke tillgå så, som då det är fråga om en ny uppskattning. Den store landtbrukaren kan framlägga sina böcker och visa sina räkenskaper samt den mindre afgifva muntliga uppgifter om skörderesultat m. m. Anteckningarna sammanföras sedan hos domänintendenten i närvaro af uppskattningsmännen. Dessa hafva numera en så stor praktisk vana att bedöma ifrågavarande förhållanden, att det går ganska fort. Den olägenhet, som nu vidlåder de arrendatorer, som frukta att behöfva gå från sina arrenden, att de få betala skillnaden mellan det gamla och det nya arrendet, äfven den skulle upphöra, om ny uppskattning får ske hos dem som det begära. Denna författningsenliga orättvisa skulle nu förebyggas genom ny uppskattning och ny syn.

Ser man frågan med hänsyn till de nya riksdagsmannavalen i höst till Andra Kammaren, så skulle det icke utgöra något syn-

nerligt hinder att sluta sig till spanmålsarrendena, ty alla krono-
arrendatorerna, uppgående till omkring 6,000, skulle icke gerna
vara med om att få eventuellt betala högre arrenden, om närings-
lagstiftningen blefve olika emot nu. Detta har jag endast påpekat
i förbigående, då jag velat erinra om, hvart sådant möjligtvis
kunde leda. Jag kommer att sluta mig till dem, som yrka bifall
till herr Tamms förslag.

*Ländring i
vilkoren för
arrende af
vissa krono-
egendomar.*
(Forts.)

Grefve Strömfelt: Den ärade talare, som vid slutet af för-
middagens sammanträde hade ordet, började sitt anförande med
en varning att icke lyssna till sireners sång. Han uppstämde
emellertid strax derefter sjelf en sång, vacker som vanligt, och
jag lyssnade likväl uppmärksamt. När han derefter kom in på
en afhandling i nationalekonomi angående värdemätare, följde jag
också uppmärksamt med ända till dess min tanke, kanske illa nog,
flög några månader tillbaka i tiden till den stund, då hans och
allas vår mästare i nationalekonomi liksom i mycket annat, för
att icke säga allt annat, yttrade sig i ämnet här sistlidne januari
månad. Denne talade då om spanmålsprisets förhållande till span-
målens värde och sade, att om varupriset sjunker, så innebär detta
icke ovilkorligen, att varan sjunker i värde. Detta yttrande har
gifvit mig mycket att tänka på under den näst föregående tiden.
Det är ju möjligt att det är en riktig sats, men för oss, män ur
det praktiska lifvet, håller den aldrig streck, ty den innebär en
förutsättning, nemligen den, att *alla* varupris skola hafva sjunkit
i samma proportion, och detta är aldrig fallet. Jag märkte då, att
herr Forssells bevisföring för att nedgöra domänstyrelsens förslag
icke var något bevis för mig.

Kronoarrendatorernas nöd har jag förr framhållit på detta rum.
Den är stor. Att något bör göras för att hjälpa dem, derom äro
alla ense, men efter min uppfattning såsom jordbrukare och prak-
tiskt arbetande medborgare föreligger här knappast något förslag,
som är tilltalande och riktigt kan afhjelpa deras nöd. Det sämsta
är dock efter mitt förmenande utskottets, ty först och främst kom-
mer en afskrifning af 10 procent att träffa mycket olika. Den
träffar en arrendator, som redan har ett godt arrende — han skall
le och tacka. Den träffar en annan arrendator, som arbetar i nöd
och bekymmer — han skall sörja och icke tacka. Sedan förer den
med sig en ledsam och farlig omständighet, den nemligen, att vid
en möjligen framdeles inträffande nedgående konjunktur, en del
arrenden ovilkorligen tagas med beräkning på och minne af den
en gång skeddä afskrifningen. Då skall ett sådant förfarande
återigen drifva dem att bjuda mer, än de i verkligheten anse
egendomarne vara värda, och har afskrifning skett en gång —
och jag tror en talare yttrade att den kunde ske flera gånger —
då är prejudikat gifvet, och Riksdagen skall knappast kunna
motstå upprepande af en sådan fordran. Vidare är det klart, att
10 procent afskrifning år 1886 är ett så ringa belopp, att nästa
år och året derpå samma fordran framkommer. Hvar finner Riks-
dagen då motståndskraft? Vi hafva inga bättre konjunkturer att

*Lindring i
vilkoren för
arrende af
vissa krono-
egendomar.*
(Forts.)

motse. Vi hafva haft en frost, som nyss härjat landet och verkat nedsättande utöfver den dåliga konjunktur, som förefinnes. Herr Tamms förslag är enligt mitt förmenande det riktigaste, men har det felet att dröja flera år, innan något kan blifva gjordt i saken. Det sista, domänstyrelsens, tror jag vara det, som vunnit mest anslutning hos nationen. Det är ganska säkert, att under många år den åsigt gjort sig gällande hos Sveriges landtmän, att det vore för dem särdeles nyttigt, om alla arrenden och alla skatter finge utgöras in natura. Nu sade en talare för några ögonblick sedan: Men om en konjunktur kommer, som är i uppgående, om så en missväxt inträffar, och de skola lösa sin spanmål efter årets markegångspris, då hafva de icke blifvit tillgodosedda genom domänstyrelsens förslag. Jag delar denna åsigt, men jag ber dervid få anmärka, att han glömde säga, att om en *total* missväxt inträffar nu, då konjunkturerna äro de allra sämsta, så blifver det med nuvarande kontrakt ännu värre. Skall man taga sådana förutsättningar med i beräkningen, kan man icke göra upp något förslag till kontrakt. Af hvad jag nämnt är tydligt, att jag kommer att rösta för domänstyrelsens förslag, upptaget af herrar Montgomery-Cederhielm, Casparsson och grefve Piper.

Herr Boström, Johan: Då jag i denna fråga väckt motion, som går i samma riktning som domänstyrelsens förslag, och nu icke vill upptaga kammarens tid med något längre yttrande, ber jag blott att här få förena mig i det yrkande, herr Sjöcrona i dag på förmiddagen gjorde, och anhåller således om bifall till det-samma.

Friherre von Essen, Fredrik: Jag skall icke tillåta mig att upptaga kammarens tid med att vederlägga en del af de yttranden, som blifvit fälda mot min åsigt. Jag vill endast framhålla några skäl, som jemte många andra tala därför, eller för bifall till den kongl. propositionen. När man talar om att göra rättvisa med afseende å det föreslagna efterskänkandet af 10 procent, men säger, att det är orättvist att medgifva detta för *alla* arrendatorer, kan jag icke fatta, att det blir större rättvisa, om man begagnar sig af den metod, domänstyrelsen föreslagit, och hvilken innebär ett efterskänkande af i medeltal 18 procent till alla krono-arrendatorer. Och det är att märka, att detta efterskänkande kommer att fortfarande ega rum, så länge arrendekontrakten gälla. Om det är sant, såsom af flere ledamöter framhållits, att i närvarande stund många arrenden äro ganska förmånliga, under det andra äro särdeles tryckande och hårda, så kommer detta missförhållande att alltjemt fortfara och icke på något sätt afhjelpas genom domänstyrelsens förslag, ty man utgår från det nuvarande arrendebeloppet och omsätter det i spanmål. Samma orättvisa grunder, som nu gjort sig gällande för vissa arrenden, komma att fastslås och bibehållas. Man har flera gånger i utskottet sysslat med denna fråga och man har kommit till den slutsatsen, att många äro i god ställning och andra i dålig. Detta afser herr Tamms

reservation att utjemna, men jag tillåter mig nämna, att jag icke kan finna, hvarför icke dessa båda förslag i en framtid kunna komma att suppleras hvarandra, så att värdering egde rum af arrendegårdarne sålunda, att arrendebeloppet beräknas i spanmål, som sedan löses efter ett visst årspris. Då kunde rättvisa vederfaras; men det dröjer flera år, innan det hinner genomföras. Jag vill då tänka mig såsom en möjlighet för framtiden att verkställa en sådan värdering, som herr Tamm framhållit, och tillämpa den i spanmål. Men detta sätt att gå tillväga i en framtid, när normala tider inträffat, hindrar icke att *nu* rädda de arrendatorer, som äro i den ställning, att de framför allt vilja komma ifrån sina arrenden och tillåta en uppsägning. Jag skulle lika med herr Wennerberg önska, att man i desses intresse kunde medgifva dem att få taga tillbaka sina arrenden mot det högsta anbudet, men jag finner att det är så många talande skäl för motsatsen, att jag måste afstå från att påyrka det. Då nu så är att alla, som här i kammaren yttrat sig, äro varmt intresserade för att något verkliga måtte göras, och då jag icke kan tänka mig, att Andra Kammaren kommer att antaga något annat förslag än Kongl. Maj:ts eller utskottets, så skulle alla utvägar för närvarande tillintetgöras, om Första Kammaren antog reservationen. Jag ser icke något hinder för att i en framtid under bättre förhållanden och normala tider begge förslagen i förening kunna komma till utförande, äfven om man nu kommer en del af de mest betryckta till hjälp.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Wennerberg: Jag skall ej upptaga kammarens tid med att söka besvara sjelfva hufvudargumentet i den värde talares yttrande, som rigtade sig särskildt mot mig. Det innehöll för öfrigt ej något annat än hvad han redan förut sagt, eller att penningen vore den enda rätta värdemätaren, när man skall åsätta ett arrende. Häremot har jag ej heller något att invända. Men han vill åsätta arrendet efter ett års förhållanden och att detta sedan skall gälla i tjugu år — under det jag vill, att det skall bestämmas för *hvarje* år —; och då tror jag, att arrendatorerna skola råka ut för Schylla och Charybdis långt förr än om de af sina arrenden få erlægga skatt af hvad dessa verkligen afkastat.

Det var en annan sak, som den ärade talaren påminde mig om: att vi ej varit af samma mening med afseende på dessa kronoarrenden. Han sade: tänk hvilken lycka det vore, om vi vore af med dessa små arrenden! Jag ber honom då äfven påminna sig, att jag *icke* varit emot att sälja kronoegendomar, dock under vissa vilkor. Men saken har alltid hittills framstälts så, dels att man skulle sälja endast dem, som gifva lågt arrende, och dels att man ej omtalat hvart de inflytande penningarne skulle taga vägen. För mig har det alltid synt angeläget såväl att behålla hvarje sådan egendom, som passat för en blifvande komplex, som ock att de penningar, som kunde komma att inflyta, skulle användas till inköp af skogsdomäner. Och Riksdagen har till all lycka varit af samma mening.

*Lindring i
vilkoren för
arrende af
vissa krono-
egendomar.*
(Forts.)

Herr Bexell: I afseende å de mycket omtalade tio procenten ber jag endast få påpeka det obehagliga, det förödmjukande, ja, kanske rent af demoraliserande för en stor samhällsklass i att mottaga denna nådegåfva för detta och måhända äfven nästa år. Jag ansluter mig till herr Tamms reservation och instämmer i hans yrkande om återremiss.

Grefve Sparre: Under de långa öfverläggningar rörande denna fråga, som jag åhört dels i statsutskottet och dels i kammaren, har såsom en enig åsigt framgått på begge ställena, att staten måste komma sina betryckta arrendatorer till hjälp. Men så stark än enigheten varit i detta hänseende, har den dock slutat, när vägen till målet skulle väljas. Dervid hafva åsigtarna delat sig, hufvudsakligen i tre skilda meningar, och jag fruktar, att på grund af denna splittring i åsichter blifver utgången den, att ur den i allmänhet eniga afsigten att göra något kommer intet resultat fram. Jag ber nemligen att få fästa uppmärksamheten derpå, att kammarrens beslut i denna fråga måste vara eniga eller åtminstone ställda så nära hvarandra, att de kunna sammanjemkas, och jag får härvid påpeka, att hvarken herr Tamms eller domänstyrelsens förslag låta sammanjemka sig med hvarandra eller med utskottets.

Då jag vidare ser, med hvilken enighet utskottets flertal slutit sig tillsammans om dess förslag — der funnos visserligen alla de tre särskilda meningarne representerade, men likväl en bestämd majoritet för utskottets förslag — tror jag mig vara berättigad att deraf sluta, att detta förslag borde lättast kunna genomföras i Riksdagen. Jag vågar emellertid naturligtvis icke i det fallet uppträda såsom någon späman; jag kan endast döma efter hvad jag sett och hört.

Om jag jemför de olika förslagen, finner jag att man mot Kongl. Maj:ts förslag kan göra den anmärkning, att den efterskänkning af tio procent, som Kongl. Maj:t föreslår, lika väl kommer den till godo, hvars arrende är jemförelsevis fördelaktigt, som den, hvars arrende är alldeles för högt. Men jag undrar, om ej samma anmärkning och det i ännu högre grad kan göras mot domänstyrelsens förslag. Ty den lindring, som der föreslås, är tilltagen ännu högre och den tillfaller den ene såväl som den andre. Likaledes om det ena praktiskt taget blir en nådegåfva, blir det andra likaså.

Vidare föreställer jag mig, att det ej genast efter några års sjunkande spanmålspris kan vara skäl att återgå till ett system, hvarifrån man under många år sträfvat att komma, och låta statens inkomster bestämmas i naturapersedlar. Det var under de uppgående spanmålsprisens tid, som missnöjet mot spanmålsarrenden blef allt större och större, och detta visar, att komme de nya arrendena att under nuvarande låga spanmålspris sättas i spanmål, skulle snart, när spanmålsprisen åter komma att stiga, klagomålen öfver höga arrenden åter att höras och bemödanden göras att återfråga spanmålen såsom värdemätare.

Jag tror ock, att det är erkänt, att spanmålens pris ej längre vid arrendeförhållanden spelar samma afgörande rol som förr. Många andra faktorer hafva tillkommit, som verka på ett jordbruks afkastning. Den enskilde kan taga alla dessa till hjälp, då han bestämmer arrendebeloppen men det kan ej staten och härigenom skulle således svårigheter uppkomma för staten att följdriktigt genomföra ett dylikt system.

Herr Tamms förslag, erkänner jag, innebär mycket tilltalande; det är kanske mera verkligt rättvist än något annat. Jag får äfven bekänna, att då jag först fick höra denna tanke framställas, lutade jag också dit. Men jag tror, att om detta förslag ej är rent af utförbart, är det dock svårligen utförbart, och då den värde talaren på förmiddagen nämnde, att han var nog lycklig, att mot domänstyrelsen kunna såsom auktoritet ställa Kongl. Maj:t och mot Kongl. Maj:t domänstyrelsen, tror jag man mot honom kan ställa både Kongl. Maj:t och domänstyrelsen. Båda hafva nemligen uttalat sig om svårigheterna af en sådan allmän värdering och båda hafva påvisat, att den skulle fordra mycket lång tid. Nu säger visserligen den ärade talaren, att om uppsägningsrätt lemnas arrendatorerna och denna rätt allmänt begagnas, blifver ju svårigheten just densamma. Nej, det är en väsentlig skillnad i detta fall. Man riskerar ganska litet med att begära en ny värdering, man drabbas endast af halfva kostnaden härför; men genom att uppsäga sitt arrende riskerar man att icke få igen det.

Om något allmännare begär om revision af arrendekontrakten skulle förspörjas, kan invändas mot honom: hur skall det kunna gå för sig med nuvarande krafter? Och skall granskningen af taxeringarna lemnas åt styrelserna i de särskilda länen eller skola de gå till domänstyrelsen och, i senare fallet, hur skall domänstyrelsen medhinna allt detta? Jag tror, att man finge fördela arbetet på alltför lång tid och att arrendatorerna ej erhöle hvad som först borde komma i fråga, eller *snar* hjälp.

Vidare — uppmärksamheten har redan blifvit fäst på, att den fördel reservanten velat bereda arrendatorerna svårligen kan blifva till någon hjälp för arrendatorerna af mindre egendomar, då vilkoret eller att arrendatorerna skola betala halfva kostnaden för den begärda värderingen för dem skulle medföra större utgift än den fördel de skulle kunna erhålla. Men dessa behöfva väl hjälp fullt så väl som de öfriga.

Angående de tio procentens afkortning har det blifvit sagdt, att derigenom lindringen ej blifver rättvist fördelad. Jag tror dock, på grund af hvad jag anført, att denna väg är den enda möjliga utvägen att nu kunna göra något, och jag har därför, ehuru ogera, måst finna mig i förslaget.

Hvad uppsägningsrätten angår, så får jag erkänna, att den erbjuder svårigheter och till och med stora svårigheter. Den ärade talaren tänkte sig att den kunde komma att begagnas temligen allmänt. Jag vill dock ej, i likhet med hvad en talare har antagit, tro, att en sammanslutning af arrendatorerna i någon större skala skall inträffa, och jag föreställer mig dessutom, att veder-

*Lindring i
vilkoren för
arrende af
vissa krono-
egendomar.*
(Forts.)

*Lindring i
vilkoren för
arrende af
vissa krono-
egendomar.*
(Forts.)

börande hafva till sitt förfogande medel att möta en sådan eventualitet. Men då en del af statens arrendatorer onekligen betalar alldeles öfverdrifvet höga arrenden, då staten finner att de digna under dessa höga arrenden och ej blott de sjelfva, utan äfven deras borgesmän, då är det rätt af staten att befria dem derifrån, det må nu blifva dyrt. Jag hoppas dock, att detta steg ej skall medföra större uppoffringar.

För att vinna ett resultat vid denna riksdag i frågan, anser jag, att man bör här omfatta statsutskottets förslag. Jag tror, att det är det, som lättast kan vinna bifall äfven i medkammaren, och vi måste ihågkomma, att det är ur *båda* kamrarnes eniga beslut, som ett Riksdagens beslut framgår. Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr statsrådet friherre Tamm: Hvar och en, som önskar någon lindring i kronoarrendatorernas nöd, måste vara tacksam för det varmhjertade föredrag, vi nyss fingo höra från kronobergsbänken. Den ärade talarens argument vore ej blott förföriska; de voro tilltalande, de voro goda. Då jag i alla fall uppträder för att något besvara honom, gör jag det således ej för att minska förtroendet till dessa hans argument, utan jag gör det därför, att han åberopade en erfarenhet, hvilken sedermera äfven andre talare hänfört sig till. Han åberopade nemligen sin beröring med kronoarrendatorerna inom sitt län och omnämnde, att när domänstyrelsens förslag blef bekant i Kronobergs län, förmärktes en ljusning hos kronoarrendatorerna, men att den mörknade betydligt, när Kongl. Maj:ts förslag framkom till Riksdagen.

Jag ber då att få nämna att vid de samtal, jag haft med åtskilliga på en gång församlade kronoarrendatorer för att utröna deras mening, de meddelat: vi, som endast hafva en kortare tid kvar, skulle ej frukta för ett antagande af domänstyrelsens förslag, men vi andra, som hafva många år kvar, vi våga ej mottaga det. Enligt deras åsigt skulle detta förslag ej hjälpa, ej vara något att bygga på för framtiden.

Han sade vidare, att genom att afkorta de tio procenten skulle arrendatorerna vinna hvarken lindring eller hjälp. Hjelpen skulle deremot komma genom domänstyrelsens förslag. Jag medger, att det är en skilnad mellan 18,6 procent, som domänstyrelsens förslag i medeltal skulle innebära, och de af Kongl. Maj:t föreslagna tio procenten. Skulle dock det ena för tillfället medföra någon hjälp, torde ock det andra göra det, om äfven hjälpen ej är så stor.

Af de beräkningar, som blifvit gjorda öfver minskningen i kronans inkomster till följd af de olika förslagens genomförande, framgår ock detta. Statskontoret har uppgjort beräkningar, hvilka visa, att enligt domänstyrelsens förslag skulle minskningen uppgå till omkring en half million kronor, men enligt Kongl. Maj:ts till 250,000 å 300,000 kronor.

Vidare har det blifvit sagdt, att genom ett bifall till Kongl. Maj:ts förslag vore lindring vunen blott för en gång. Jag föreställer mig dock, ehuru jag i det fallet måste motsäga några talare,

Lindring i villkoren för arrende af vissa kronoegendommar.
(Forts.)

som förut yttrat sig, att om Riksdagen vid kommande tillfällen finner sådan lindring behöflig, skall Riksdagen ej tveka att äfven då lemna den. Riksdagen torde förbehålla sig att få i hvarje särskildt fall pröfva de framställningar, som till Riksdagen inkomma.

Till en del är redan af en talare på gefleborgsbänken den anmärkning besvarad, som den ärade talaren på kronobergsbänken framstälde mot möjligheten för en arrendator att beräkna afkastningen af sin egendom i penningar. Deremot sade talaren, att den kan af arrendatorn beräknas, när den får uppskattas i naturprodukter, särskildt i spanmål. Ja, det kan nog beräknas huru afkastningen kan komma att utfalla under normala förhållanden, men han kan ej beräkna minskningen vid abnorma, ej minskningen, när fullständig missväxt inträder. I det fallet tror jag, för att bemöta talaren på östgötabänken, att det är alldeles likgiltigt vid fullständig missväxt, efter hvilken grund uppskattningen blifvit gjord.

Här har framställts yrkande, som af en talare biträdts, om lindring jemväl för sådana arrendatorer, hvilkas hemman blifvit anslagna till någon för statsändamål bildad fond eller inrättning. Jag föreställer mig emellertid, att Riksdagen ej skall fatta något beslut, som skulle föranleda minskning i särskilda inrättingars inkomster, utan att Riksdagen på samma gång lemna Kongl. Maj:ts tillfälle att genom särskildt anslag hålla dem skadeslösa. Vill således Riksdagen, på samma gång den skulle bifalla herr Sjööcronas förslag, bevilja ett sådant särskildt anslag, kan detta ej vara regeringen emot.

Jag skall ej längre upptaga kammarens tid och ber att få ansluta mig till det af herr Wærn framställda förslaget.

Herr Reuterswård: Jag har med största uppmärksamhet åhört den förda diskussionen, men ej tänkt deri taga del. Jag har dock dertill föranledts af det yttrande, hvarmed ordföranden i statsutskottet började sitt anförande. Han varnade Första Kammaren för att fatta ett beslut, som ej skulle kunna sammanjemkas med det beslut, som af Andra Kammaren komme att i frågan fattas. Mig veterligt har Andra Kammaren ej ännu fattat sitt beslut och jag kan därför ej finna, hvarför Första Kammaren skulle förutsätta, att det ena eller andra beslutet komme att blifva Andra Kammarens. Hvad jag åsyftar, är att denna kammare måtte fatta ett *klokt* beslut, och jag förmodar, att om så blir händelsen, jemväl en sammanjemkning skall blifva möjlig med Andra Kammarens, om så behöfves.

När jag först fick läsa det af domänstyrelsen i detta ämne afgifna förslag, hvilket var känt genom pressen långt innan Kongl. Maj:ts förslag framkom och naturligtvis ännu längre tid förr än statsutskottets betänkande blef bekant, kan jag icke neka till, att detta förslag tilltalade mig särdeles lifligt. Jag finner, att då staten såsom en stor jordegare är ur stånd att sköta om sina egendommar, måste den på ett eller annat sätt söka förvalta d. v. s. utarrendera dem för att få en inkomst af dem. Då, tycker jag, lig-

*Lindring i
vilkoren för
arrende af
vissa krono-
egendomar.*
(Forts.)

ger det nära till hands, ja, ingenting är naturligare än att, när staten har en landtegendom, på hvilken endast odlas spanmål, att arrendatorn deraf får till staten såsom egare, i afguld lemna de produkter, som på denna statens egendom framalstras. Man kan visserligen häremot invända, att det blir för staten besvärligt att mottaga arrendena i form af naturaprestationer. Men om värdet af dessa prestationer bestämmes efter det på den inhemska marknaden rådande värdet, då blir det naturligtvis ganska lätt för arrendatorn, genom att till gångbara pris sälja sina förnödenheter, att skaffa sig penningar och såmedelst betala sitt arrende.

Nu säger man, att det naturligen är ifrån statens synpunkt mycket bättre att förvandla denna afguld för en lång tid, tjugu år, i penningar, samt att arrendatorerna skola ena året under dåliga konjunkturer förlora derpå, men under goda år göra en vinst och under medelmåttiga år ungefärligen stå sig. Jag hemställer emellertid, om våra kronoarrendatorer och för resten den jordbrukande befolkningen i allmänhet äro i den lyckliga ställning att de under några på hvarandra följande ofördelaktiga år kunna uthärda med att i penningar liqvidera arrenden, som äro bestämda efter uppskattning vid den tid, arrendena ingingos, och dessutom genom auktion ytterligare uppdrifna till pris, som kanske på flere år icke erhållits. Det är alldeles klart, att om markegångsprisen ställa sig så, att de med flere kronor understiga de på sådant sätt beräknade spanmålsprisen, det är en orättfärdig skatt, som staten på detta vis lägger på dem, som sålunda förvalta dess egendom. Det är visserligen sant, att en arrendator skulle dymedelst få betala mera under goda konjunkturer. Men, mine herrar, hvem är ej villig att göra det! Att deremot under tryckta konjunkturer först och främst ej hafva något för sin möda, sitt besvär, sitt arbete, sitt nedlagda kapital och ytterligare få betala till staten mer än hvad man med största omsorg kan sjelf förtjena, det kallar jag att utkräfvä blodspenningar.

Jag tog mig ock friheten att under denna lagtima riksdags första sammanträde vid remissen af den stora tullmotionen yttra, att bland alla de stora olägenheter, som till följd af vår tullpolitik drabba såväl enskilde som staten, vore ock den, att den dag komme, då det ovilkorligen måste från statens sida göras rättvisa åtminstone mot dem, som direkt hafva med staten att göra, d. v. s. dess arrendatorer, och jag nämnde då tillika, att derpå komme staten ovilkorligen att göra en betydlig förlust. Den stannar ej, mine herrar, vid två eller tre hundra tusen kronor årligen. Den kommer att blifva mycket större. Den, som gör sig den illusionen, att, äfven om vi få missväxt, spanmålsprisen komma att stiga, så länge som vi hafva tullfri införsel af spanmål, den som tror det, han bedrager sig visserligen, ty det är all anledning antaga, att den ännu kommer att falla högst betydligt. Vi veta att hela den spanmålsproducerande världen har spanmål i öfverflöd att kasta in på vår marknad, och om vi också skulle få missväxt på missväxt, är det min öfvertygelse, att några höga pris ändock ej kunna under närvarande förhållanden inträda.

*Lindring i
vilkoren för
arrende af
vissa krono-
egendomar.*

(Forts.)

För min del får jag säga, att det af herr Tamm gjorda förslaget skulle kunna vara mycket antagligt, om ej först och främst tidpunkten vore mycket olämplig. Det förhåller sig nemligen så som herr Wennerberg sade, att skulle man i vissa orter, i detta nu, hålla en värdering på hvad jorden afkastar, skulle detta visa sig vara lika med *noll* på de allra flesta ställen och på några ännu mindre. Skulle man därför bestämma arrendena efter en sådan uppskattning, skulle de blifva högst oegentliga och af denna anledning vill jag ej under närvarande tidpunkt och i förhoppning, att ett eller annat sätt framdeles kommer att tillämpas, som kan sätta vårt jordbruk i en bättre ställning och gifva åtminstone förhoppning om, att hela det svenska jordbruket icke skall gå sin undergång till mötes, vara med om att antaga detta förslag. Det är sålunda icke därför, att jag tror att det skulle åtgå årtal för att få de ifrågavarande taxeringarna verkställda; ty vill man förenkla dem, tror jag i likhet med den andre talaren i ordningen att väl möjligen ett år skulle åtgå, men att det mycket lätt skulle låta sig göra inom denna tid. Men här gäller frågan att gifva hjälp så skyndsamt som möjligt och ehuru dessa kronoarrendatorer visserligen utgöra ett fåtal bland landets jordbrukande befolkning, som man ju icke kan hjälpa i sin helhet, vore det dock en välgerning att hjälpa dem, som hjälpas kunna.

Slutligen får jag säga, att af alla dessa framställda förslag är det intet som tilltalar mig så mycket som domänstyrelsens, både därför att det är praktiskt utförbart och att det kan skyndsamt verkställas, hvarför jag, då det i herr Montgomery-Cederhelms reservation framställda förslag i det närmaste är dermed öfverensstämmande, får, med yrkande af bifall till nämnda reservation, anhålla om afslag på statsutskottets förslag.

Herr Lundin: Jag skall icke länge taga kammarens tid i anspråk, men då den nu föreliggande frågan är af största vigt och betydelse för dem, hvilka genom de framlagda förslagen åsyftas, kan jag icke underlåta att yttra några ord. Jag ber nemligen att få uttrycka min erkänsla för dem bland kammarens ledamöter, hvilka hafva en tanke på våra arbetare och vilja åstadkomma lindringar för de mindre lyckligt lottade inom vårt land. Men, mine herrar, jag vill erinra om, att vi hafva lika ärliga och lika pligtrogna arbetare i våra mindre jordbrukare. Vi hafva uti dem icke endast arbetare utan äfven män, som söka i dessa bekymrade tider sträfva för sin utkomst och vilja hålla en jernvigt emot de olika strömningar, som gå inom vårt land. Vi stå till dem i en särdeles stor förbindelse för att de icke tillegnat sig det utländska mönstret att genom strejk tilltvinga sig rättigheter. Någon gång har visserligen detta inträffat, men dock varit af en snart öfvergående natur.

Hvad de nu föreliggande förslagen beträffar, så hafva Kongl. Maj:ts och domänstyrelsens tilltalat mig mest, ehuru jag får bekänna, att hvad i det förra begäres icke torde vara fullt tillräckligt. Då jag icke vill trötta kammaren med att ingå i några

Ländring i
vilkoren för
arrende af
vissa krono-
egendomar.

(Forts.)

detaljer rörande de olika förslagen, anhåller jag i korthet att få yrka bifall till det af domänstyrelsen framlagda förslaget. Jag förenar mig således i herr Montgomery-Cederhielms yrkande.

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr grefven och talmannen, att i afseende på förevarande punkt A) framstälts följande yrkanden:

I) att utskottets hemställan skulle bifallas;

II) af herr *Montgomery-Cederhielm*:

1:o) att Riksdagen måtte, i hufvudsaklig likhet med hvad domänstyrelsen tillstyrkt, medgifva, att i samtliga rikets län, med undantag af Blekinge, Hållands, Gefleborgs, Jemtlands, Vester-norrlands, Vesterbottens och Norrbottens, de arrendatorer af kronans egendom, som erlägga naturaarrenden, att enligt kontrakten lösas efter medelmarkegångspris litt. C, eller penningearrenden eller båda dessa slags arrenden, må för innevarande år och återstående arrendetiden medgifvas sådan omsättning af arrendena, att $\frac{1}{5}$ af den lösen, som för naturaarrendena bör enligt kontrakten utgå för år 1886, liksom $\frac{1}{3}$ af penningearrendena, fixeras såsom arrendeafgift i penningar, samt återstående $\frac{2}{5}$ förvandlas för hvarje län efter medium af årsprisen litt. A för åren 1876—1885 såsom omsättningsgrund till spanmål $\frac{1}{3}$ råg, $\frac{1}{3}$ korn och $\frac{1}{3}$ hafre att för hvarje år lösas efter fastställt årspris, för närvarande i markegångstaxan betecknad med litt. A; börande härvid iakttagas, att vid omsättningen kanna och öre skola vara minsta enheterna, så att bråktal, som ej öfverstiger half kanna eller halft öre, utslutes, och hvad som går deröfver upptages såsom hel kanna eller helt öre;

dock att från åtnjutande af denna eftergift undantagas innehafvarne af följande arrenden, nemligen:

arrenden, hvarom kontrakten upprättats efter 1884 års början;

arrenden af skog och fiske samt andra till jordbruksegendom icke hänförliga, särskildt utarrenderade lägenheter och förmåner, såsom fisken, qvarnar, sägar, hus och tomter m. m.;

arrenden af de för skogsväsendets räkning utarrenderade egendomarne;

arrenden, bestämda i persedlar, att utgöras in natura eller lösas efter löpande årets markegång eller femårigt medelpris;

arrenden af Malmö och Kristianstads hospital förut tillhöriga hemman och lägenheter;

arrendena af Eldgarns kronoäng i Stockholms län samt af in-dragna pipareboställena $\frac{1}{16}$ mantal Brännårby i Södermanlands län, $\frac{1}{4}$ mantal Lilla Holgryte i Jönköpings län och $\frac{1}{4}$ mantal Gräsöna i Skaraborgs län;

arrenden, hvilka redovisas till indelningshafvare på gammal stat; samt andra arrenden, hvilka icke ingå omedelbarligen till statsverket; äfvensom

2:o) att Riksdagen — med bibehållande för fiske och annan till jordegendom ej hänförlig lägenhet af föreskriften i 10 punkten af kongl. kungörelsen den 10 november 1882 angående förändrade grunder för förvaltningen af kronans jordbruksdomäner, att arrende skall sättas i penningar — ville hvad jordegendom angår besluta den ändring af berörda punkt, att vid sådan egendoms utarrendering arrendet skall bestämmas till $\frac{1}{3}$ i penningar och återstoden i spanmål, att lösas efter det pris, som för närvarande i markgångstaxan betecknas med litt. A;

Lindring i villkoren för arrende af vissa kronoegendomar.

(Forts.)

III) af herr *Sjöcrona*, detsamma som herr *Montgomery-Cederhielm* föreslagit, men med följande tillägg näst framför mom. 2:o): »att Riksdagen måtte medgifva, att denna lindring i arrende må, derest Kongl. Maj:t så pröfvar lämpligt, tillgodokomma jemväl arrendatorerne å sådana statens jordbruksegendomar, hvilkas afkastning är anslagen till någon för statsändamål bildad fond eller inrättning»;

IV) af herr *Wærn, Carl Fredrik*, att den del af Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning, som motsvarade punkten A) i statsutskottets utlåtande, skulle bifallas med följande tillägg: »att på Kongl. Maj:t må hero att bestämma, huru vida de egendomar, hvilka blifva arrendelediga och å nyo skola utarrenderas, må utbjudas på förut gällande arrendevilkor under den återstående arrendetiden, eller under 20 år»; samt

V) att ifrågavarande punkt skulle till utskottet återförvisas.

Sedermera gjorde herr grefven och talmannen propositioner enligt dessa yrkanden och förklarade sig anse propositionen på återremiss vara med öfvervägande ja besvarad.

Flere ledamöter begärde votering, i anledning hvaraf herr grefven och talmannen upptog hvar och ett af de öfriga yrkandena med hemställan, huru vida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i nämnda votering, samt förklarade sig finna de härå afgifna svaren hafva utfallit med öfvervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga bifall till herr *Montgomery-Cederhielms* under öfverläggningen framställda yrkande.

Då votering äskades jemväl om kontrapositionens innehåll, uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition af följande lydelse:

Den, som vill, att vid blifvande votering om återremiss af punkten A) i statsutskottets utlåtande n:o 33 kontrapositionen skall innehålla bifall till herr *Montgomery-Cederhielms* under öfverläggningen framställda yrkande, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

*Ländring i
vilkoren för
arrende af
vissa krono-
egendomar.*
(Forts.)

Vinner Nej, kommer annan kontraposition för nämnda vö-
tering att bestämmas.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna
hafva utfallit sålunda:

Ja—36;

Nej—65.

Herr grefven och talmannen hemställde nu, huru vida kamma-
ren ville till kontraposition i hufvudvoteringen antaga bifall
till hvad utskottet i förevarande punkt föreslagit.

Då denna hemställan förklarades vara med öfvervägande ja
besvarad, uppsattes, justerades och anslogs följande omröstnings-
proposition:

Den, som vill, att punkten A) i statsutskottets utlåtande n:o
33 skall till utskottet återförvisas, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles punkten.

Vid slutet af den härpå företagna omröstningen befunnos rö-
sterna hafva utfallit sålunda:

Ja—47;

Nej—53.

*Ang. options-
rätt vid för-
nyadutarren-
dering af
kronans jord-
bruksdomä-
ner.*

Punkten B).

Herr Montgomery-Cederhielm: Såsom herrarne torde finna,
har statsutskottet här gjort en ganska liten förändring i det kongl.
förslaget. Den hufvudsakligaste är den, att den arrendetid af tio
år, som Kongl. Maj:t föreslagit skola medföra optionsrätt, har blifvit
nedsatt till fem år. Detta har skett, emedan man ansett, att
inom sistnämnda tid full visshet bör kunna erhållas, huru egen-
domen blifvit skött. Dessutom hafva några bestämmelser blifvit
tillagda för att tydligare definiera, hvilka skola komma i åtnju-
tande af denna optionsrätt. I öfrigt äro deremot icke några vä-
sentliga ändringar gjorda i Kongl. Maj:ts förslag.

Denna punkt B), som i sig innehåller mycket viktigare be-
stämmelser till förmån för kronoarrendatorerna än någon af de
andra, har af majoriteten inom utskottet blifvit bifallen, likasom

domänstyrelsen föreslagit och Kongl. Maj:t tillstyrkt densamma, hvarför jag hoppas att den äfven måtte af kammaren antagas.

Hvad optionsrätten angår, måste jag här göra en förklaring, då jag på sin tid varit en motståndare deraf och ifrat för dess borttagande, emedan de stora missbruk, som vid optionsrättens tillämpning då nästan på alla håll egde rum, gjorde den förhatlig. Då jag nu emellertid gått in på densammas återinförande, så är att märka att förhållandena nu äro helt annorlunda emot förr, ty vi hafva för närvarande en domänstyrelse, som med största noggrannhet gör arrendevärderingarna och för sådant ändamål har till sitt förfogande personer med sakkännedom, något som förr icke var förhållandet.

Af dessa skäl ber jag att få tillstyrka bifall till den nu föredragna punkten.

Öfverläggningen ansågs härmed slutad, och utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan bifölls.

Punkterna C) och D).

Biföllos.

Justerades ett protokollsutdrag för denna dag.

På framställning af herr grefven och talmannen beslöts, att bland utskottsbetänkandena på föredragningslistan till nästa sammanträde skulle sättas främst det ärende, som denna dag bordlagts första gången, och sist lagutskottets utlåtande n:o 17.

Kammaren åtskildes kl. 9,46 e. m.

In fidem

A. von Krusenstjerna.

Ang. optionsrätt vid förnyadutarrendering af kronans jordbruksdomäner.

(Forts.)